

ANDRÉS LAGUNA I L'ORIGEN DE LA IDEA D'EUROPA

El concepte d'Europa, entès com a entitat cultural i política, definida per uns valors i unes formes socials com una realitat més cívica que geogràfica, basada en la tolerància religiosa, el pensament laic, el progrés científic, material i moral, procedeix de la Il·lustració. Encara que un primer concepte d'Europa com a realitat política i espiritual, al marge de la república cristiana medieval amb connotacions purament polítiques, fou formulat en el pensament humanista del Renaixement, netament perfilat en l'obra de Maquiavel, la consciència de pertinença a una comunitat històrica que va associada a les idees de la cultura occidental, a la ciència i la tecnologia, i al concepte de modernitat sols apareix i es va construir al llarg de l'Edat Moderna.

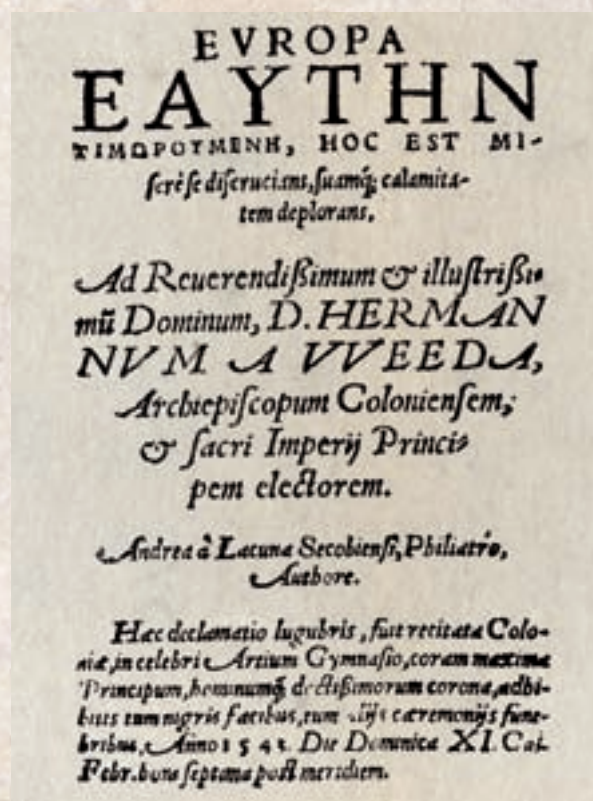
Possiblement la crisi religiosa i les reformes institucionals, el referent de la cultura clàssica, l'expansió colonial i la confrontació amb l'univers medieval feren del Renaixement un referent històric ineludible en la construcció de la idea d'Europa. No n'eren alienes les idees antropològiques i polítiques dels grans autors clàssics, com ara Plató i Aristòtil, ni els discursos de Ciceró.

Durant el segle XVI, la fractura religiosa de la Cristiandat va inspirar un concepte d'Europa des dels ideals de l'humanisme i la unitat de l'imperi i la religió cristiana enfront de les amenaces exteriors. Aquesta és la visió d'Europa que va inspirar el famós discurs del metge humanista Andrés Laguna a la Universitat de Colònia.

■ ANDRÉS LAGUNA, UN METGE HUMANISTA

Andrés Laguna (ca. 1499-1559) va ser un metge europeu que va passar part de la seua vida al voltant de la cort de Carles V. Procedent d'un llinatge de metges jueus conversos, va nàixer a Segòvia en la transició del segle XV al XVI o durant els primers anys del XVI. Son pare, el metge Diego Fernández de Laguna, el va enviar a París a estudiar arts (grec, llengües clàssiques) i medicina, en una etapa de gran esplendor de l'humanisme mèdic parisenc, on va tenir mestres com Günter von Andernach i Jacobus Sylvius. En tornar a Segòvia el 1536 va ensenyar a la Universitat d'Alcalà i el 1539 l'emperador el va cridar per atendre el part que li va costar la vida a l'emperadriu Isabel en donar a llum el seu fill, qui al capdavant seria Felip II.

Durant l'any següent, associat a la comitiva imperial, Laguna va viatjar per Anglaterra, Alemanya i els Països Baixos, fixant la seua residència a la ciutat flamenca de Gant (1540), on va exercir la medicina fins al 1545. Va ser contractat també com a metge per la ciutat im-

Portada de l'edició impresa del *Discurs d'Europa*. En aquest text del segle XVI, on Andrés Laguna clama per la unitat, ja podem trobar les nocions d'humanisme i cristiandat unides a la idea d'Europa.

perial de Metz, capital del ducat de Lorena. Entre 1545 i 1554 va viure a Itàlia, entre Roma i Venècia, fins que es va traslladar de nou als Països Baixos. El 1557, va tornar a Espanya, morint a Guadalajara dos anys més tard. Com es pot comprovar, la seua trajectòria biogràfica va lligada als principals escenaris de l'humanisme renaixentista, Itàlia i els Països Baixos, i la seua condició d'humanista va donar lloc a una àmplia obra, no sols mèdica i científica, sinó també de contingut literari, polític i filosòfic. Erudits i experts bibliògrafs, com ara Cesar Dubler i Marcel Bataillon, han discutit la seua possible autoria del famós *Viaje a Turquia*.

Les seues obres mèdiques més rellevants foren l'*Anatomica Methodus* (1535), un manual d'anatomia escrit quan era un jove llicenciat a París, i la seua actualització de l'obra terapèutica de Dioscòrides, *Pedacio Dioscòrides Anazarbeo, acerca de la materia medicinal, y de los venenos mortíferos* (1555), obra que va ser reeditada durant segles i utilitzada a les facultats de medicina com a principal manual de terapèutica.

A dalt, retrat d'Andrés Laguna. A la dreta, portada de l'edició de 1566 del seu *Dioscorides*, obra que durant segles va ser utilitzada a les facultats de medicina com a principal manual de terapèutica.

Cridat pel rector de la Universitat de Colònia, Laguna va ser convidat a pronunciar en l'aula magna de la Universitat una lliçió magistral davant d'un ampli auditori de prínceps, personalitats de la noblesa i de l'elit dirigent, que es va concretar en una oració fúnebre ajustada al ceremonial de difunts, el diumenge dia 11 de febrer de 1543 a les set de la vesprada. Eren moments difícils i de grans tensions polítiques i religioses. L'oració de Laguna va ser publicada amb el títol *Europa [...] : hoc est misere se discrucians, suam[que] calamitatem deplorans...* (1543), és a dir, *L'Europa que miserablement s'atormenta i deplora les seues desgràcies*, text d'una trentena de pàgines on dibuixa el panorama desolador d'una Europa devastada per les guerres i les lluites fraticides entre els prínceps.

Laguna mira a Europa, reclama unitat i assenyala l'emperador Carles com a gran *condottiero* enfront de l'amenaça del turc, fent dels valors de l'humanisme i la religió cristiana les principals senyes

«DURANT EL SEGLE XVI, LA FRACTURA RELIGIOSA DE LA CRISTIANDAT VA INSPIRAR UN CONCEPTE D'EUROPA QUE PARTIA DELS IDEALS DE L'HUMANISME I LA UNITAT DE L'IMPERI I DE LA RELIGIÓ CRISTIANA ENFRONT DE LES AMENACES EXTERIORS»

d'identitat. Abans que ho fera magistralment Maquiavel, Laguna parla del príncep, en aquest cas de l'emperador, i, malgrat les tensions i diferències, les fractures religioses i les guerres fraticides, Laguna veu Europa no sols com un territori, sinó principalment com un ens cultural i polític construït sobre la tradició hel·lènica clàssica i el cristianisme. El de Laguna és el primer discurs humanista que aporta la idea d'una Europa imperial, la qual, malgrat rivalitats i diferències, havia estat destinada a conquerir el món i la modernitat. Un antecedent ineludible en un context històric molt crític per a enllestir la construcció d'Europa. Cinc segles més tard, possiblement el futur és menys prometedor.

JOSEP LLUÍS BARONA
Catedràtic d'Història de la Ciència. Universitat de València